

UMEÅ UNIVERSITET

SLUTA BLUNDA

"Rasism i förskolan: Vad kännetecknar den och hur kan den motarbetas?"

Fanny Andersson och Sandra Cury

Examensarbete, 15 hp
Förskolläroprogrammet, 210 hp
Vt 2023

Sammanfattning

Vårt syfte med detta examensarbete är att få ökad kunskap om hur pedagoger uppfattar och arbetar mot rasism i förskolan. För att få underlag till detta så har vi genomfört en kvalitativ studie där åtta pedagoger med olika bakgrund, kön, yrkeslivserfarenhet och ursprung intervjuats. Resultatet visar bland annat att pedagogernas uppfattning av begreppet rasism liknar varandra, att de inte ser rasism mellan barnen på förskolan men att det kan uppstå mellan vuxna, att alla pedagoger har en likabehandlingsplan på sin förskola men att den inte används på ett förebyggande sätt. Ytterligare resultat visar att pedagogerna använder sig av böcker och pratar om likheter och olikheter för att förebygga rasism. Det framkommer att orsaker som pedagogerna uppfattar som försvårande i arbetet mot rasism är okunskap, om arbetslaget inte har en samsyn på ämnet samt om man arbetar på en förskola utan mångfald. Resultatet har analyserats och kopplat till relevant forskning om ämnet samt det sociokulturella perspektivet samt kritisk rasteori.

Nyckelord

Rasism, diskriminering, etnisk tillhörighet och den proximala utvecklingszonen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Nyckelord	1
Inledning.....	5
Syfte och frågeställningar.....	6
Frågeställningarna är:	6
Bakgrund	7
Centrala begrepp	7
Rasism	7
Diskriminering	7
Etnisk tillhörighet.....	7
Den proximala utvecklingszonen	7
Teorier	8
Sociokulturellt perspektiv	8
Kritisk rasteori.....	8
Styrdokument	9
Litteraturgenomgång	9
Att inte se rasismen	9
Hur rasism kan visa sig	10
Kunskap som redskap mot rasism.....	11
Normkritiskt arbetssätt mot rasism	11
Interkulturellt arbetssätt mot rasism.....	12
Likabehandlingsplan	13
Metod	13
Undersökningsmetod.....	13
Urvalet.....	14
Datainsamling.....	15
Databearbetning	15
Etiska ställningstaganden	15
Trovärdighet/ tillförlitlighet	16
Metoddiskussion.....	16
Fördelning av arbetet.....	16
Resultat.....	16
Vilka erfarenheter och uppfattningar har pedagoger om rasism i förskolan?	17

Rasism som något stort och laddat	17
Rasism kan tolkas på olika sätt	17
Rasism som kommer hemifrån.....	17
Rasism från pedagoger gentemot barn	18
Rasism mellan pedagoger.....	18
Rasism från pedagoger riktat mot vårdnadshavare	18
Vilka arbetssätt uppfattar pedagoger att de använder för att motverka rasism?	18
Arbeta mot rasism i vardagen.....	18
Interkulturellt arbetssätt.....	19
Samtal om hur man är en bra kompis.....	19
Samtal om likheter och olikheter	19
Material som redskap mot rasism.....	20
Likabehandlingsplan	20
Vilka faktorer uppfattar pedagoger kan påverka arbetet mot rasism?	20
Okunskap påverkar arbetet mot rasism	20
Viktigt att ha en samsyn för att kunna arbeta mot rasism	21
Svårare att arbeta inkluderande på en förskola utan mångfald	21
Analys.....	21
Vilka erfarenheter och uppfattningar har pedagoger om rasism i förskolan?	21
Rasism som att bli behandlad annorlunda.....	21
Rasism mellan barn	22
Vilka arbetssätt uppfattar pedagoger att de använder för att motverka rasism ?	22
Arbeta mot rasism i vardagen.....	22
Samtal om hur man är en bra kompis.....	23
Samtal om likheter och olikheter	23
Material som redskap mot rasism.....	23
Vilka faktorer uppfattar pedagoger kan påverka arbetet mot rasism?	23
Okunskap påverkar arbetet mot rasism	23
Svårare att arbeta inkluderande på en förskola utan mångfald	24
Sammanfattning av resultat och analys:.....	24
Diskussion	24
Vilka erfarenheter och uppfattningar har pedagoger om rasism i förskolan?	24
Vilka arbetssätt uppfattar pedagoger att de använder för att motverka rasism?	25
Vilka faktorer uppfattar pedagoger kan påverka arbetet mot rasism?	26
Slutsatser	27

Betydelse för praktiken och professionen	27
Vidare forskning.....	27
Referenslista	28
BILAGA 1.....	30
BILAGA 2.....	31

Inledning

Enligt Hübinette och Lundström (2021) så visas en fabricerad bild av Sverige upp som ett av världens mest jämlika och jämställda länder och har osynliggjort den rasism som finns i samhället. Det visar sig att den svenska identiteten är starkt kopplat till en hudfärg vilket är vit. Om man skiljer sig från detta så anses man ofta inte vara svensk och ses som avvikande. Om människor avviker genom att ha en annan hudfärg, språk, kläder eller kulturellt beteende så är det vanligt att bli ifrågasatt.

Det är tydligt att vi blundar för den rasism som finns i samhället och politiken, menar Antirasistiska akademien (2018). Både strukturell rasism och institutionell rasism är processer och mönster som gynnar en minoritetsgrupp och missgynnar minoritetsgrupper, dessa processer och mönster är vanligtvis osynliga

Kendi (2019) lyfter upp att förnekelse är rasismens hjärtslag och något som dunkar inom oss, där vi kan benämna någon för att ha rasistiska tankar men samtidigt starkt neka våra egna. Problemet med att kalla sig själv *inte rasist* neutraliserar meningen av rasism och det finns inget neutralt inom det rasistiska lidandet.

Vi som två förskollärostudenter som skriver denna rapport anser att detta är en viktig prioritering och något som man behöver arbeta med att motverka och förebygga redan från början. Förskolan har enligt vår tolkning av styrdokumentet kopplat till förskolan ett viktigt uppdrag i att arbeta med och mot rasism. Enligt förskolans läroplan (Skolverket, 2018) ska utbildningen i förskolan ge barnen förutsättningar att stå upp för alla människors lika värde och ta avstånd från sådant som strider mot dessa värden. I förskolan ska inget barn bli utsatt för diskriminering på grund av sin etniska tillhörighet eller religion, det är viktigt att arbeta aktivt för att motverka sådana tendenser.

Enligt Arneback och Jämte (2017) så är ett viktigt steg för att förebygga rasism att känna till och förstå hur rasismen tar sig uttryck i förskolan och skolan. Rasism fungerar på många olika sätt och som ett verktyg för att klassificera och gradera olika sociala grupper utifrån deras etniska tillhörighet. Därför är det viktigt att pedagoger skaffar sig verktyg att kritiskt granska och ifrågasätta de strukturer och normer som styr vårt samhälle och på så sätt få insikt om våra egna roller och privilegier i samhällets maktordning.

Sammanfattningsvis tycker vi att detta är en viktig fråga eftersom vi förskolan är grunden för det livslånga lärandet och grunden till framtida samhällets medborgare. Kan vi inte använda den makten som vi pedagoger har för att forma en framtid utan rasism? Kan vi skapa en bättre framtid och ett bättre samhälle för alla? och om svaret är ja? Hur gör vi det? Vi lever i ett samhälle fullt av olika kulturer, religioner, nationaliteter och även om det är svårt så är verkligheten att det finns rasism och diskriminering i vårt samhälle och detta återspeglas i förskolan.

Syfte och frågeställningar

Syftet med detta examensarbete är att bidra med kunskap om hur pedagoger uppfattar förekomsten av och arbetet mot rasism i förskolan.

Frågeställningarna är:

- Vilka erfarenheter och uppfattningar har pedagoger om rasism i förskolan?
- Vilka arbetssätt uppfattar pedagoger att de använder för att motverka rasism i förskolan?
- Vilka faktorer uppfattar pedagoger kan påverka arbetet mot rasism i förskolan?

Bakgrund

I denna del presenteras centrala begrepp som används i rapporten. Sedan redovisas vad styrdokument säger kopplat till ämnet samt tidigare forskning och annan litteratur. Denna del avslutas genom att gå igenom de teorier vi valt att utgå från i denna studie.

Centrala begrepp

Rasism

Enligt Friends (2019) innebär rasismen att människor eller grupper anses vara mer eller mindre värda, med anledning av exempelvis ras, hudfärg, kultur, eller religion. Rasismen är baserad på stereotyper och fördomar inriktad mot vissa individer och grupper

Enligt Arneback och Jämte (2017) så har förskolan, exakt som det svenska samhället länge präglats av personliga och tanke baserade förståelser av rasism. Historiskt sett har rasism tenderat att förstås som ett begrepp, idé eller ideologi baserat på antaganden om biologiska rasens existens och olika värderingar. Definitionen har tydliga historiska kopplingar till andra världskriget och apartheidregimen runt om i världen. Under de senaste decennierna har forskning ifrågasatt denna bild och visat hur rasism tar sig många olika former och uttryck på olika nivåer i samhället. Människor kan bli utsatt för rasism på grund av biologiska, kulturella och religiösa aspekter. Ofta är dessa aspekter samverkande och rasismen i samhället finns på både strukturell och individuell nivå.

Strukturell rasism - Norm- och privilegiesystem som gynnar majoritetsbefolkningen och drabbar etniska minoritetsgrupper. (Arneback & Jämte, 2017)

Individuell rasism - Individers åsikter och handlingar som grundar sig i en syn om att vissa etniska grupper av människor är mindre värda. (Arneback & Jämte, 2017)

Diskriminering

Arneback och Jämte (2017) beskriver att en person som blir utsatt genom att bli behandlad sämre än en annan person i en liknande situation eller utsatt för kränkningar så kan personen ha blivit utsatt för diskriminering. För att det ska kallas diskriminering så ska kränkningarna eller missgynnandet ha ett samband med någon av de lagstadgade diskrimineringsgrunderna. Det kan till exempel handla om etnisk tillhörighet eller religion men också om andra saker.

Etnisk tillhörighet

I styrdokument används enligt Arneback och Jämte (2017) etnisk tillhörighet som ett samlingsbegrepp som inbegriper etnisk tillhörighet, nationalitet, hudfärg eller liknande förhållande.

Den proximala utvecklingszonen

Säljö (2023) belyser ett av de viktigaste begreppen av Vygotsky inom hans sociokulturella teori. Han definierar den proximala utvecklingszon som "avståndet" mellan vad en person kan uppnå ensam utan stöd och vad som kan uppnås under ledning av en vuxen eller i samarbete med en mer kapabel kamrat.

Teorier

Följande avsnitt redogör för studiens teoretiska utgångspunkter, vilket är sociokulturell teori och kritisk rasteori.

Sociokulturellt perspektiv

Det sociokulturella perspektivet beskriver Säljö (2023) utgår från den ryske utvecklingspsykologen Lev Vygotskys syn på lärande och utveckling. Vygotskij hävdade att människans förmågor och kunskap inte bara bestäms av hennes biologi, utan också tillskansat sig och påverkas av hennes användning av de fysiska och intellektuella verktygen (även kända som artefakter) som finns tillgängliga i hennes miljö.

Säljö (2023) beskriver att en central utgångspunkt för det sociokulturella perspektivet är att människan formas från barndomen i samspel och kommunikation med andra. Genom att bemöta kommunikativa initiativ, beröras av och nå ut till andra, och observera hur andra reagerar etc. blir personen en del av en större social gemenskap med egna normer, kultur, värderingar, världsbild med mera.

Säljö (2023) menar att enligt Vygotskij är vi människor beroende av vår omgivning och våra sociala interaktioner med andra. Enligt honom är kunskap beroende av kulturella komponenter och av vårt sociala interaktioner.

Enligt Säljö (2023) tar barn till sig erfarenhet och kunskap genom kommunikation med andra, och dessa kunskaper och erfarenheter blir en del av barnets individuella tänkande. I detta sammanhang är språket ett viktigt (intellektuellt) verktyg. Således blir vi eftertänksamma sociokulturella varelser genom att födas in i en gemenskap och använda de fysiska och andliga/intellektuella verktyg det ger.

Kritisk rasteori

Enligt Ritzer (2015) äger kritisk rasteori som främst rum inom det juridiska området. Denna teori är resultatet av en växande insikt om den indelning som finns i samhället med underordnade och överordnade grupper. Nyckeln i rasteorin visar att rasism inte bara bygger på individer eller individuella fördomar, utan är också inbyggd i den sociala strukturen och viktigast av allt att den tillämpas på lagen. Rasteoretiker fokuserar på hur begreppet ras är uppbyggt och används i det sociala livet.

Ritzer (2015) nämner Matsuda (2003) i sin bok som har skapat en preliminär skriftlig uppställning av de kritiska rasteoriernas slutstater. Till exempel att rasismen inte är en onormal del i vårt samhälle. Rasism är en normal och djup rotad del av samhället och som konsekvens blir det väldigt svårt att hantera. En stor del av befolkningen har inte så stor motivation för att kämpa mot rasismen. De som tillhör eliten och den vita arbetarklassen gynnas av att den finns genom att de som tillhör minoriteterna utnyttjas och får sämre villkor.

Hübinette m.fl (2012) förklarar att teorin bidrar till forskning och utbildning om social rättvisa och bygger på detta faktum att rasism är en normal del även i liberala demokratier. En poäng baserad på kritisk rasteori är att människor ser *ras* på samma sätt som vi ser och gör skillnad på kön. *Ras* blir därmed ett socialt konstruerat begrepp och ses utifrån en persons utseende. Det kan handla om olika färger på hår, ögon, hudton med mera. De med liknande utseende tillskrivs på detta sätt en delad gruppidentitet.

Styrdokument

I skollagen (SFS 2010:800) framgår det att inget barn ska utsättas för kränkande behandling eller diskriminering. Även Barnkonventionen (UNICEF, 2009) artikel 3 fastställer att alla barn har samma rättigheter och är lika mycket värda samt att inget barn ska diskrimineras. Förskolan ska ge alla barn en förståelse för att alla människor är lika mycket värda och ge dem verktyg att ta avstånd från sådant som strider mot dessa värden. Inget barn i förskolan ska bli utsatt för diskriminering på grund av sin etniska tillhörighet eller religion. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas (Skolverket, 2018).

Enligt förskolans läroplan (Skolverket, 2018) ska alla verksamma inom förskolan främja aktning för varje människas egenvärde och utbildningen som genomförs ska utgå från vad som bedöms vara barnets bästa. Utbildningen i förskolan ska präglas av respekt och öppenhet för skillnader i olika människors levnadssätt samt att ge barnen förutsättningar att reflektera över och dela sina tankar och livsfrågor med varandra och pedagogerna. Förskolan ska också ge alla barn förutsättningar att utveckla sin egen kulturella identitet samt förståelse och intresse för andra kulturer och värdet av att leva i ett samhälle med mångfald (Skolverket, 2018)

Den 1 april 2006 infördes en ny lag för att bekämpa diskriminering och övergrepp, SFS 2006:67. Denna lag innebär att varje skola måste upprätta ett likabehandlingsplan som blir betyg för att förhindra och förebygga trakasserier eller andra övergrepp. Enligt denna lag ska verksamhet bekämpa diskriminering på grundval, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, kön, religiös eller annan övertygelse (SFS 2006:67).

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) ska alla förskolan ha en likabehandlingsplan som grundar sig av Skollagen (SFS 2010:800) och förskolans läroplan där dels strävansmål är formulerade, men också förskolans värdegrund och uppdrag.

Litteraturgenomgång

Att inte se rasismen

Bonilla Silvia (2010) menar att *färgblind rasism* är den nya rasistiska musiken som mest människor dansar till, den *nya rasismen* är subtil, institutionaliserad och till synes *icke-rasistisk*.

Enligt Arneback och Jämte (2017) så har det i Sverige framställts som att en *rasist* är någon som öppet visar och medvetet uttrycker att människor tillhör en viss etnisk grupp och därför är mindre värda. Detta har gjort att rasism oftast kopplas ihop med politiska organisationer och människor som öppet visar dessa åsikter. Det har dock visat sig att det är långt många fler som har negativa fördomar och föreställningar mot etniska minoriteter och invandrare. Detta gör att man inte riskerar att se den rasism som finns bland oss i samhället.

I en studie av Schwarz och Lindqvist (2018) undersöker de hur etnicitet, ras och olikheter konstrueras och hanteras i förskolan. Studien undersöker förskolepedagogers diskurs om *rasblindhet* som är dominerande. Studien är både kvantitativ där den är baserad på data från större etnografiska studier och kvalitativ då den är baserad på en fenomenologisk analys av tre specifika händelser. Ett exempel är en händelse när Stanley skulle rita av sig själv i framtiden och han ritade sig själv som en vitblond pojke trots att han är brun. Även fast lärarna säger att det är färgblinda och att rasismen inte finns, så finns den ändå där. För att kunna bli av med rasismen måste man arbeta med och mot det hela tiden, det är en långvarig process som inte går att lösa på en dag.

Arneback och Jämte (2017) beskriver att det är relativt ovanligt att tala om hudfärg i Sverige. I förskolan innebär det att man förmedlar ett budskap om att hudfärg inte har någon betydelse och talar därför inte om olika hudfärger. Sanningen är att vi gör skillnad på hudfärg, ibland medvetet och ibland omedvetet. Icke-vita barn kan bli behandlade annorlunda på grund av sin hudfärg. Detta blir problematiskt om vi inte ser hudfärg. Det är därför viktigt att reflektera över sina egna tankar och handlingar och vara medveten om den vithetsnorm som finns i förskolan.

I en rapport beskriver Motsieloa (2003) att en stor del av problematiken är att den subtila rasism som visar sig som små signaler i form av till exempel avståndstagande inte märks av den som inte är utsatt och därför upplevs den extra jobbig för den som är drabbad. Detta blir väldigt problematiskt sett utifrån ett barnperspektiv eftersom barn har lätt att känna kroppsspråk och subtila signaler och är väldigt intuitiva och kommer ha svårt att förstå varför andra har en negativ uppfattning om dem.

[Hur rasism kan visa sig](#)

Rädda Barnen (2021) menar att vissa barn har stött på rasism till och med i förskolan. Även om värdet är klart saknar skolan kunskap och resurser. Det kan baseras på hudton, ras, religion eller kulturell diskriminering eller missbruk av ord och kommentarer, från pedagoger, andra barn eller annan skolpersonal.

Enligt Arneback och Jämte (2017) så finns rasism strukturellt i samhället men det visar sig också genom individuella attityder där det ibland leder till öppen rasism. Uppenbara kränkningar är svåra att hantera för de drabbade men det är ofta den mer osynliga rasismen som tär på längre sikt. Såsom att bli utestängd från gemenskap, bli annorlunda behandlad på grund av fördomar och förutfattade meningar samt osynliggjord. Ibland är de som utsätter andra för dessa mer subtila kränkningar inte helt medvetna att de gör det.

I en studie av Åkerblom och Harju (2021) så visar det sig att det är vanligt att lärare skyller specifika problem på föräldrar med annan kultur än den traditionella svenska kulturen. Ett exempel är att om ett barn med svensk kulturell bakgrund blir sen så får barnet ofta bara en tillrättavisning. Om det däremot är ett barn som kommer från en annan kultur så kan det komma kommentarer om att det i deras kultur inte är viktigt att komma i tid. Dessa kommentarer kan verka oskyldiga men visar barnet att hen är annorlunda genom att betona ett *vi och dom* samtidigt som läraren visar att den svenska modellen är den rätta.

Rasism verkar enligt Arneback och Jämte (2017) genom att dela upp människor i olika grupper, rangordna och hålla isär människor från varandra. Grupper som antas dela identitet på grund av framförallt utseendemässiga drag men också av andra orsaker kopplade till etnicitet eller religion. Det har varit olika över tid vad som har motiverat indelningen av dessa grupper. Men det kan handla om biologi, religion, kultur och nationalitet som framhävs för att skapa skillnader mellan människor. Att dela upp människor på detta sätt möjliggör rasismens praktik som är att dela upp och stänga ute människor från olika grupper från samhällets gemenskaper, möjligheter och rättigheter.

Det är vanligt att barn delas upp i *barn med svensk bakgrund* och *barn till invandrare*, vilket kan vara problematiskt enligt Arneback och Jämte (2017). De menar att denna uppdelning gör att de som uppfattas som *svenska* är de som tillhör majoritetskulturen medan *de andra* som inte passar i denna mall anses avvikande. Många av dessa barn är födda i Sverige men räknas inte som svenskar enligt denna uppdelning (Arneback & Jämte, 2017)

Det visar sig enligt Arneback och Jämte (2017) att pedagoger kan ha lägre förväntningar på barn från minoritetskulturer jämfört med barn från majoritetskulturer. De menar att detta blir problematiskt då en viktig faktor för att skapa goda förutsättningar för lärande är att ha höga och positiva förväntningar på barnen. Det är av största vikt att alla barn får känna att de kan genom att pedagoger skapar förutsättningar där lärande kan ske.

Enligt Arneback och Jämte (2017) så finns det en vithetsnorm i samhället. I tv, filmer, böcker och bland leksaker så är majoriteten av människorna vita vilket gör att barnen lär sig att den vita hudfärgen är mer önskvärd.

Arneback och Jämte (2017) beskriver att barn som utsätts för rasism ofta hittar individuella förklaringar till det de utsätts för och tror att det är deras eget fel att de blir nedvärderade, osynliggjorda, misstänkliggjorda och utestängda.

Kunskap som redskap mot rasism

I en studie av León Rosales och Jonsson (2019) så framställs det att genom att använda kvalificerad forskning om rasism så byggs ett gemensamt skydd upp mot de värderingarna som delar upp människor i grupper och ställer människor mot varandra. Kunskap är och har alltid varit rasismens värsta fiende och därför behöver människor få mer kunskap för att kunna arbeta mot rasism (Hellmark Knutsson & Kuhnke, 2015). refererad i (Rosales & Jonsson, 2019).

Enligt Arneback och Jämte (2017) så kan arbetet mot rasism ske på olika sätt. Det kan till exempel handla om att synliggöra normer som dominerar på förskolan, medvetandegöra sig om olika fördomar man har och framför allt ha kunskap om hur rasism kan komma till uttryck både på förskolan men också vad som sprids på nätet och i sociala medier. Det är också viktigt att samtala med vårdnadshavare och göra barnen delaktiga och ge dem inflytande i dessa frågor.

I en studie skriver Hawkins (2014) att barn i förskoleålder är väldigt formbara och trycker därför på vikten av pedagogernas roll att guida och stödja barnen mot att bli toleranta och accepterande medborgare samt att förskolan i stort har en viktig roll i att vara med och skapa de värderingar som barnen tar med sig till vuxenvärlden. Genom att barnen får kunskaper om social rättvisa genom diskussioner om ämnet så kommer det att uppmuntra barnen till att vara engagerade och kritiska tänkare när det gäller dessa ämnen. De kommer då få verktyg som hjälper dem att reagera, kritisera och utmana idéer och beteenden som kränker individer eller grupper.

Beniwa Johnson och Åkesson (2021) menar att för att lärare ska kunna förebygga rasism krävs det kunskap för att förstå dess konsekvenser samt att kunna bemöta frågor om ämnet. Genom att till exempel ha ett normkritiskt förhållningssätt kan pedagoger få syn på och agera på de normer som dominerar på förskolan och i samhället. De handlar dels om att kartlägga för att se vilka konsekvenser dessa rådande normer får för barnen i form av till exempel representation och diskriminering. Det normkritiska förhållningssättet handlar om att bli uppmärksam och ge barnen kunskap om mänskliga rättigheter och demokrati.

Normkritiskt arbetssätt mot rasism

Arneback och Jämte (2017) menar att det normkritiska perspektivet handlar om att utmana och synliggöra normer, maktstrukturer och privilegier i pedagogiska verksamheter. Genom att arbeta normkritiskt i förskolan så kan pedagoger dels förstå de normer och värden som finns i verksamheten men också främja de normer och värden som enligt förskolans läroplan ska dominera.

Enligt Arneback och Jämte (2017) är normer något som skapas socialt och skiljer sig åt utifrån olika kulturella och historiska sammanhang. Människor styrs omedvetet av normer och vissa normer kan ha positiva effekter medan vissa normer kan ge negativa effekter. Normer som handlar om att utestänga och begränsa lär oss om vad som anses normalt och vad som anses avvikande. Detta kan resultera i att människor sorteras in i olika grupper som tillskrivs olika egenskaper.

Att ha ett normkritiskt förhållningssätt innebär enligt Arneback och Jämte (2017) att förskolan är en plats där alla får möjlighet att se ut, vara och leva sina liv på olika sätt. Detta kan i praktiken innebära att innehållet i utbildningen på förskolan har en stor representation när det gäller etnicitet och religion. Det kan vara att se till att det finns dockor i olika hudfärger, att se över vilka religiösa högtider man bör uppmärksamma samt använda normkritiskt lekmaterial. Exempel på detta kan vara att böcker, sagor, leksaker och ramsor används för att visa på olika normer i förskolan.

Samtal mellan barn om maktfrågor är något man strävar efter då man arbetar normkritiskt menar Arneback och Jämte (2017). De menar att lärandemiljön i förskolan ska ge plats för diskussioner om maktrelaterade frågor. Det kan handla om barnens egna erfarenheter eller att pedagogerna skapar fiktiva situationer där barnen får möjlighet att samtala om detta. Detta kan ske genom berättelser eller sagor som belyser makt, ansvar och utanförskap.

Inom det normkritiska förhållningssättet så uppmuntras att använda barnlitteratur om social rättvisa för att initiera samtal med barnen om ämnet. Hawkins (2014) studie visar att barn som får diskutera och läsa om social rättvisa ofta har ett mycket större ordförråd och förståelse kring begrepp kopplat till rättvisa och acceptans. De utvecklar också en förmåga att ifrågasätta fördomar och normer som är kopplat till bland annat etnicitet.

Arneback och Jämte (2017) menar att när man skapar utrymme för öppna och kritiska samtal med barnen så blir de medvetna om de orättvisor som finns i världen och deras egen roll i detta både som privilegierade och missgynnade. Det är viktigt att barnen görs delaktiga då deras tankar och erfarenheter har stor betydelse för det gemensamma arbetet att skapa ett mer rättvist samhälle.

Interkulturellt arbetssätt mot rasism

Det interkulturella arbetssättet har enligt Arneback och Jämte (2017) fokus på att skapa en pedagogisk miljö som möjliggör kulturell mångfald. Arbetssättet har sin grund i forskning som belyser detta på olika sätt och riktar sig mot alla förskolor och inte bara förskolor med etnisk mångfald. Fokuset är att ge alla barn förutsättningar att leva och fungera i ett mångkulturellt samhälle.

Claesson och Dawoud (2021) menar i sitt examensarbete att interkulturalitet innebär ett möte mellan olika individer från olika kulturer som betyder att de individerna har olika levnadssätt, tradition och olika modersmål mellan varandra. Det interkulturella möten sker genom ömsesidig förståelse.

En viktig del i det interkulturella arbetssättet handlar enligt Arneback och Jämte (2017) om att sträva efter att ge barnen en förståelse för att deras egna kulturella vanor inte är det enda sättet att leva på utan att det finns många olika sätt att leva på och att andras kulturella vanor ska ses som något värdefullt. Ett sätt att göra det är att låta olika kulturer komma till uttryck i förskolan. Detta kan ske genom att uppmärksamma olika högtider och att uppmärksamma barnens modersmål.

Arnebäck och Jämte (2017) menar att pedagoger i förskolan behöver utveckla interkulturell kompetens. Det handlar om att vara nyfiken och vilja ta del av barnen och vårdnadshavares kulturer samt att kunna förhålla sig till omvärlden och se sig själv och sin kultur utifrån. Tillslut blir den kulturella medvetenheten en naturlig del i tankar och handlingar och man kan anpassa sig efter olika kulturella sammanhang utan att tänka efter. Då kan pedagogerna i förskolan ödmjukt och nyfiket utforska olika kulturer tillsammans.

Arnebäck och Jämte (2017) menar att om pedagogerna saknar interkulturell kompetens är risken att förskolan blir en etnocentrisk verksamhet där en uppfattad svenskhet kommer utgöra normen. Förskolan kan då utifrån majoritetskulturens mönster och vanor se minoritetskulturers mönster och vanor som avvikande och konstiga. Detta kan lägga grunden för rasism i förskolan.

Enligt Arnebäck och Jämte (2017) är det i det interkulturella arbetssättet av stor vikt att pedagogerna ser vårdnadshavare som samarbetspartners. För att stärka bandet mellan hem och förskola så kan pedagogerna samtala med vårdnadshavare om deras sociala, religiösa och kulturella bakgrunder. Om det är svårt med kommunikationen för att vårdnadshavarna har ett annat modersmål är det viktigt att hitta sätt att kunna nå varandra. Detta kan vara genom att ta hjälp av tolk eller på annat sätt hitta en fungerande kommunikation.

Likabehandlingsplan

Enligt Brejnak m.fl. (2011) i sin studie om hur förskolor arbetar med likabehandlingsplanen menar de att verksamhetschefen har ett formellt ansvar för att hålla på gång ett främjande av arbete i enlighet med likabehandlingsplanen. Barnen ska vara delaktiga och ska ha inflytande genom att vara en del i processen som till exempel vara en del av antimobbningsteam, följa upp och granska förskolans plan.

Öhman (2009) menar att när man pratar om likabehandling tänker man oftast lika som identiska behov och identisk behandling eller åtgärd. I verkligheten är det att alla har samma värde oavsett ras, kön, olikhet, religion, klasstillhörighet, ålder, fattigdom, utseende, hälsa, kultur, rikedom etc. Pedagogerna ska inte acceptera indirekt diskriminering, våld, hot, trakasserier, rasism eller något annat kränkande beteende. Han skriver vidare att alla som arbetar i förskoleverksamhet har ett ansvar att stå emot dessa beteenden när de förekommer i någon form.

Metod

I denna del presenteras vilken undersökningsmetod som använts, hur genomförandet och urvalsprocessen gick till samt hur det insamlade materialet har bearbetats. Denna del tar också upp de etiska principerna, samt reflektion över metoden som använts och hur arbetet har fördelats. Det första vi gjorde var att prata med två olika forskare, en från Karlstad universitet och den andra från Uppsala universitet som vägledde oss inom ämnet rasism. Med hjälp av den vägledningen kunde vi bestämma vårt syfte och frågeställningar.

Undersökningsmetod

Med utgångspunkt i syftet och frågeställningarna har vi valt att samla in kvalitativa data genom intervju. Detta är enligt Jacobsson & Skansholm (2020) är en möjlighet att kunna undersöka frågeställningar på ett djupare plan. Patel och Davidson (2019) menar att kvalitativ forskning handlar om att forskare strävar efter att få förståelse för hur individer upplever och

tolkar sin verklighet. De menar också att intervjuaren och informanten tillsammans skapar meningsfulla och sammanhängande resonemang om det berörda ämnet under en kvalitativ intervju. Därför är det viktigt att som intervjuare tänka på språkanvändning, kroppsspråk och gester och att det passar för tillfället och det berörda ämnet (Patel & Davidson, 2019). Intervjuerna innehöll ett antal frågor men fokuset var att informanterna skulle få stort talutrymme att berätta utifrån deras erfarenheter och uppfattningar. Frågorna utformades genom att börja utgå från våra frågeställningar och ställa frågor kopplat till det vi ville ha svar på. Vi utvecklade sedan frågorna efter de svar vi fick. Denna metod kallas för semistrukturerad intervju och är ett bra sätt att ta reda på informanternas egna uppfattningar. För att få reda på pedagogernas uppfattningar valde vi att använda mestadels öppna frågor, något som Löfdahl m.fl (2014) menar är ett bra sätt att få informanten att svara med egna ord då det inte finns givna svarsalternativ. Intervjuguiden (se BILAGA 2) bestod av några inledande frågor och resterande frågor var sedan uppdelade utifrån våra frågeställningar med frågor och följdfrågor. Löfdahl m.fl (2014) menar att följdfrågor kan bidra med att visa intresse för informantens svar men också ett bra sätt att leda fokuset tillbaka till ämnet om samtalet drar iväg åt ett annat håll.

Urvalet

Informanterna valdes utifrån ett bekvämlighetsurval vilket betyder att informanterna som tillfrågades är personer där en etablerad kontakt funnits sedan tidigare (Jacobsson & Skans, 2020). De informanter vi tillfrågade är från tidigare VFU eller kollegor från olika förskolor vi arbetat på. Vi har intervjuat fem förskollärare och tre barnskötare. De som blev tillfrågade har olika åldrar, arbetat olika länge inom förskola samt har olika kön och etniciteter. Det framkommer inte i resultatdelen vilken yrkesroll, kön eller etnicitet informanterna har då det inte ingår i syftet i vår rapport.

I tabellen 1 nedan presenteras vilken yrkesroll de intervjuade har, hur många år de har arbetat, om skolan de arbetar i är mångkulturell eller inte och deras kön.

Tabell 1. Informanternas bakgrund.

Informant	Yrkesroll	Yrkeserfarenhet	Kön	Mångfald i förskolan
Pedagog 1	Förskollärare	23 år	kvinn	Nej
Pedagog 2	Barnskötare	7 år	Kvinn	Ja
Pedagog 3	Förskollärare	4 år	Kvinn	Ja
Pedagog 4	Förskollärare	18 år	Kvinn	Ja
Pedagog 5	Förskollärare	6 år	Kvinn	Ja
Pedagog 6	Förskollärare	2 år	Man	Ja
Pedagog 7	Barnskötare	3 år	Kvinn	Ja
Pedagog 8	Förskollärare	13 år	Kvinn	Ja

Datainsamling

Datainsamlingen består av åtta intervjuade pedagogers uppfattningar. Informanterna kontaktades några veckor innan intervjun och de tillfrågade tackade ja till att delta i studien. Tid och plats planerades utifrån informanternas möjlighet att kunna träffas. Innan intervjuerna skickades missivbrev (se BILAGA 1) och intervjuguide (se BILAGA 2) via mail. På grund av att detta är ett känsligt ämne ville vi ge informanterna tid att tänka igenom frågorna innan och därför valde vi att skicka intervjuguiden några dagar innan intervjuerna skulle genomföras.

Intervjuerna genomfördes på förskolorna där informanterna arbetade. Vi avsatte en ungefärlig tid i förväg på en timme för att ha gott om tid på oss under intervjuerna. Enligt Löfdahl m.fl (2014) så kan det vara en fördel att avsätta gott om tid för att undvika stress samt att se till att informanten hinner berätta allt hen vill. Intervjuerna spelades in med inspelningsfunktion på telefonerna för att sedan kunna transkriberas. Intervjuerna tog mellan 15-35 minuter.

Databearbetning

Intervjuerna transkriberades för att sedan koda och analyseras i teman. Att koda materialet hjälpte oss att hitta relevanta delar som knöt an till våra forskningsfrågor. Jacobsson och Skansholm (2020) menar att kodning är ett sätt att hitta nyckelord som kan svara på det syfte och frågeställningar som studien utgår ifrån. Efter detta läste vi varandras material för att utarbeta tillsammans relevanta teman med utgångspunkt i våra frågeställningar och de nyckelord vi kodat fram. Hjerm m.fl (2014) hävdar att tematisering inte handlar om att bara sortera utan att det är en viktig del i analysen. Teman kan skapas genom att hitta mönster och kopplingar som är betydelsefulla kopplat till ämnet. Vi hittade teman genom att se likheter och vissa skillnader mellan våra material. Vi utgick från våra frågeställningar och sedan delade upp materialet i olika underrubriker för att göra resultatet mer överskådligt.

Vi har använt oss av diagrammen för att synliggöra och uppdelat resultaten. Diagrammen som vi använder oss av är inte för att representera procent av svaret utan för att både göra extra tydligt, transparent och enklare. Stukat (2012) menar att det oftast är diagram effektiv och slagkraftig metod för att sammanfatta resultaten. Läsaren brukar stanna upp här är ett bra sätt att ta samman mycket information på ett sätt där läsarna kan enkelt förstå och läsaren uppehåller sig en längre tid vid dessa diagram.

Etiska ställningstaganden

Vetenskapsrådet har framställt regler och riktlinjer för att skydda integriteten hos den som deltar i en undersökning. Det är fyra forskningsetiska principer som Vetenskapsrådet har som huvudkrav när det handlar om vetenskaplig forskning. (Jacobsson & Skansholm, 2020)

De fyra forskningsetiska principerna är dessa:

Informationskravet som handlar om att kravet att informera den som är med i undersökningen om syftet.

Samtyckeskravet som handlar om att den som deltar i en undersökning kan avbryta om hen inte vill delta längre.

Konfidentialitetskravet handlar om att deltagaren inte ska kunna identifieras.

Nyttjandekravet handlar om att materialet som insamlats endast används i forskningssyfte (Jacobsson & Skansholm, 2020).

Före, under och efter intervjun hade vi detta i åtanke. Innan intervjuerna genomfördes skickades ett informationsbrev där vi informerade om syftet, att deras deltagande är frivilligt, att all information som kommer fram är konfidentiell och endast kommer att användas i denna rapport (se BILAGA 1). Innan genomförandet av intervjuerna påbörjades påtalades samma information muntligt. I transkriberingen användes inga namn eller annat som kan identifiera informanterna samt att inspelningarna raderas då rapporten är färdigställd.

Trovärdighet/ tillförlitlighet

Vårt syfte med rapporten handlar om pedagogers uppfattningar och erfarenheter av rasism i förskolan samt hur man kan arbeta förebyggande mot det. Enligt Roos (2021) är det viktigt att datan som samlas in görs det på ett noggrant och strukturerat sätt för att få ett trovärdigt resultat. Ämnet är stort och brett och det är av största vikt att vi fokuserar på syftet och letar svar på de frågeställningar vi har utformat och inget annat. Roos (2021) beskriver att det är viktigt att ställa rätt frågor för att kunna besvara syftet med sin rapport. Detta har vi gjort genom att dela upp intervjufrågor utifrån våra forskningsfrågor, vi har också utvecklat frågorna efterhand för att datan ska svara på vårt syfte.

Metoddiskussion

Enligt Jacobsson och Skansholm (2020) är intervjuer som en metod för att samla in data vanligt förekommande och passar bra för att ta reda på en individs eller grupps upplevelser, känslor och tankar om ett visst ämne. Detta ser vi som en fördel eftersom vårt berörda ämne handlar om att ta reda på förskollärares erfarenheter, uppfattningar om rasism i förskolan och deras uppfattningar om hur de arbetar mot rasism. Nackdelarna som vi ser med intervjuerna är att veta hur nära informanternas egna uppfattningar och tolkningar stämmer med verkligheten, det hade därför varit intressant med att komplettera med observation som metod. Den andra nackdelen är att det var så få intervjuer för att verkligen få en uppfattning om hur det är och det begränsar vårt resultat.

Att genomföra intervjuerna på plats upplevde vi positivt. Vi fick sitta i ett avskilt arbetsrum på respektive förskola. Att sitta tillsammans fysiskt upplevde vi gjorde samtalet mer flytande jämfört med tidigare erfarenheter av intervjuer via zoom. Att intervjuerna gjordes under informanternas arbetstid gjorde att vissa samtal gjordes snabbare än andra. Även om tid hade bokats så var det ibland sjukfrånvaro på vissa förskolor som gjorde att samtalet behövde genomföras snabbare än den tid som var utsatt. Detta gjorde att vi inte fick lika utförliga svar från alla. Vi upplever dock att vi fick relevanta svar kopplat till vårt syfte och frågeställningar.

Att lämna ut intervjuguiden i förväg var ett val där vi övervägde fördelar och nackdelar innan beslut togs. Att informanterna fick ta del av frågorna i förväg såg vi som något positivt då vi trodde att det skulle ge en trygghet och en tid att tänka efter för informanterna med tanke på det ämne rapporten handlar om. En nackdel ansåg vi kunde vara att informanterna kunde förbereda *rätt* svar och att deras riktiga uppfattningar inte skulle komma fram. Efter intervjuerna kom vi fram till att det var rätt beslut att lämna ut intervjuguiden i förväg då det var något som uppskattades av informanterna och vi upplevde att samtalen kändes avslappnade trots ett mycket allvarligt ämne.

Fördelning av arbetet

Denna rapport är skriven av två förskollärestudenter. Under arbetet har vi intervjuat fyra förskollärare var samt transkriberat de intervjuer vi genomfört. Vi har på vardera håll läst olika forskning som vi delgivit varandra. Vi har suttit tillsammans och skrivit alla delar i rapporten.

Resultat

Här presenteras resultatet som framkommit under våra intervjuer. Personer med olika professioner relaterat till förskolan har intervjuats, och här redovisas en del av de erfarenheter och uppfattningar de delat med sig av. Resultatet har delats in i våra tre olika frågeställningar och sedan i underrubriker. För att behålla informanternas anonymitet så kommer vi att benämna dem med olika siffror från 1-8.

Vilka erfarenheter och uppfattningar har pedagoger om rasism i förskolan?

Den första frågeställningen handlar om pedagogernas erfarenheter och uppfattningar om rasism i förskolan. Under intervjun tillfrågades informanterna om hur de uppfattar begreppet rasism, deras upplevelser av rasism i förskolan generellt samt vilka fördomar de upplevt kopplat till etnicitet i förskolan. Respondenternas svar på denna fråga har analyserats och åtta teman har synliggjorts, vilka redovisas nedan.

Rasism som att bli behandlad annorlunda

Alla pedagoger har en liknande uppfattning om vad rasism innebär. Pedagogerna beskriver vad begreppet rasism betyder för dem. Alla pedagoger beskriver att rasism handlar om att bli behandlad annorlunda på grund av till exempel hudfärg, kultur eller religion.

Om någon behandlas annorlunda och nedlåtande på grund av sin hudfärg, kultur eller religion - Pedagog 1

Rasism som något stort och laddat

Tre av åtta pedagoger beskriver att begreppet rasism är ett väldigt stort och laddat ord för dem.

För mig är det ett ganska laddat ord, ett stort ord. Det är inte bara en kränkning, kortfattat är det när man delar in människor utifrån ursprung och etnicitet - Pedagog 2

Det känns väldigt stort och brett, alltså det kan innefatta olika saker. Till exempel behandling utifrån hur man ser ut, pratar eller vad det kan vara. Det behöver inte vara att personen aktivt tänker att den ska göra något negativt utan det kan också vara att man är överdrivet trevlig på något sätt - Pedagog 3

Rasism kan tolkas på olika sätt

Av åtta pedagoger var två av dem övertygade om att begreppet rasism kan tolkas på olika sätt beroende på person.

Problemet är begreppet rasism och hur man uppfattar den, man tolkar olika från person till person. - Pedagog 6

Rasism mellan barn

Alla pedagoger svarar att de inte upplever att det finns rasism bland barn.

En av pedagogerna berättar att hen upplevt att barn utesluter andra barn med brun hudfärg från lek men att hen inte såg händelsen som rasism då hon inte upplevde att barnen inte förstod innebörden av det de gjorde.

Man har ju hört yttringar från barn där man utesluter andra barn från till exempel fri lek. Jag har ett exempel där ett barn sa -Du får inte vara med för att du är brun, eller -Du luktar konstigt för du är brun. -Pedagog 8

Rasism som kommer hemifrån

Sex av åtta pedagogers uppfattning är att rasism som är kopplat till förskolan kommer från vårdnadshavare eller övrig omgivning. Det kan handla om nedvärderande kommentarer kopplat till etnicitet. En pedagog berättar om ett tillfälle då förskolan uppmärksammade högtiden Ramadan och en vårdnadshavare reagerade negativt på detta.

Jag har sett från föräldrar, till exempel när vi skulle fira Ramadan så en förälder -varför ska vi hålla på med sånt trams - Pedagog 2

Rasism från pedagoger gentemot barn

Alla pedagoger är eniga om att det inte förekommer rasism från pedagoger gentemot barn. Alla informanter berättar att de inte upplevt att barn blivit illa behandlade av pedagoger kopplat till etnicitet eller liknande. Pedagog 6 berättar att hen tror att det kan bero på hur de arbetar på förskolan och att området har stor mångfald så att det är inget konstigt med olikheter.

I vår förskola jobbar vi med ett interkulturellt förhållningssätt där vi välkomnar alla med olika bakgrunder, det har vi som förskolans mål - Pedagog 6

Rasism mellan pedagoger

En av åtta pedagoger upplever rasism mellan pedagoger. Pedagogen beskriver att hen är osäker på att den hen sett handlar om rasism men beskriver ett exempel då han upplever att det handlar om rasism.

Jag vet inte om det är rasism men det som jag upplevt är hur några förlöjligat en viss tradition från andra länder från pedagoger sidan - Pedagog

Rasism från pedagoger riktat mot vårdnadshavare

Två av åtta pedagoger berättar att det kan förekomma rasism eller fördomar från pedagoger mot vårdnadshavare.

Två citat från pedagoger presenteras nedan. Dessa beskriver fördomar/rasism som kommer från pedagoger riktade mot vårdnadshavare med annan etnicitet än svensk. De beskriver att det ofta blir ett problem med kläder. Pedagog 3 har svårt att veta om det är fördomar eller egna erfarenheter som gör att hen upplever det hen gör. Pedagog 8 lyfter att även om man har goda intentioner så kan det bli fel.

Det är svårt att veta om det är mina egna erfarenheter eller om det är underliggande rasism, men mycket handlar om kläder." Det är svårt när man kommer från ett land som kanske aldrig behövt ha vinterkläder. Många vill att vi ska ta på barnen mycket kläder, även inomhus. Man har olika erfarenheter. -Pedagog 3

Det är absolut något som märks, framför allt då det gäller kläder. Man har stött på föräldrar men även kollegor som uttryckt att har man en annan etnicitet så är just kläder en stor fråga. Det kan saknas saker, de kanske inte vet vars man handlar till exempel när man är nyanländ. Ibland vill man hjälpa, oftast är man godhjärtad men det kan bli fel utåt - Pedagog 8

Vilka arbetssätt uppfattar pedagoger att de använder för att motverka rasism?

Denna frågeställning handlar om pedagogernas arbetssätt mot rasism och hur det arbetet ser ut i praktiken. Informanterna tillfrågades också om hur de samtalar med barnen om likheter och olikheter samt hur deras likabehandlingsplan ser ut och hur den används. Respondenternas svar har analyserats och sex teman har synliggjorts, vilka redovisas nedan.

Arbeta mot rasism i vardagen

Alla pedagoger pratade om vikten att arbeta mot rasism i vardagliga situationer. Dels genom att bemöta barnen i deras funderingar, dels genom att ha det i planerade situationer som

samlingar med mera. Två pedagoger berättar hur de arbetar mot rasism i vardagliga situationer.

Man bemöter barnen i vardagen, alltså att man inte gör så stor grej av frågor och funderingar, vissa frågor är ju ändå ganska förklarliga. Jag tänker och känner generellt att det är viktigt att bemöta barnens tankar, annars kanske barnen börja tänka på olikheter. -

Pedagog 3

Arbeta förebyggande med värdegrundsfrågor, fokusera på allas lika värde - Pedagog 1

Interkulturellt arbetsätt

Två av åtta pedagoger berättade att de på deras förskola har ett interkulturellt förhållningssätt som blir ett verktyg i att arbeta mot rasism i förskolan. Två pedagoger berättar om hur interkulturellt förhållningssätt fungerar som ett sätt att få en inkluderande förskola.

Vi har ett interkulturellt förhållningssätt, det handlar om att man ska inkludera. Det handlar mycket om språkkartläggning vid inskolning. Det är frågor man kan ställa för att visa intresse och få veta om deras modersmål. De samtalen var väldigt bra för man fick lära känna vårdnadshavarna. Det har gett väldigt goda relationer med de allra flesta familjer och de känns som de vågar prata med oss. Förut har det känts som vissa vårdnadshavare som har annat modersmål än svenska inte vågat prata med oss för de har varit rädda för att säga fel ord. När vi hade de här samtalen var de som en spärr som släppte lite -Pedagog 5

Vi använder oss av språkkartläggning. När vi vet vilka språk som finns på vår avdelning kan vi använda oss av dem på till exempel samlingen. Vi kan räkna på olika språk eller sjunga på barnens modersmål när vi ska fira deras födelsedag. - Pedagog 7

Samtal om hur man är en bra kompis

Tre av åtta pedagoger berättade att de samtalar med barnen om hur man är en bra kompis och har reflekterande samtal med barnen om hur man ska mot varandra. Detta i sin tur menar de är ett sätt att arbeta förebyggande mot rasism.

En av pedagogerna betonar också att det är viktigt att hen som pedagog inte lägger in egna värderingar i samtal med barnen. Två pedagoger berättar:

Värdefrågor, hur man är en bra kompis. Vi reflekterar med barnen om hur man ska vara mot varandra. - Pedagog 6

Man kan prata om hur man är en bra kompis, men det är viktigt att jag som pedagog inte lägger in egna värderingar. Jag ska vara neutral - Pedagog 8

Samtal om likheter och olikheter

Fyra av åtta pedagoger berättar att de samtalar med barnen om likheter och olikheter. De pratar om att alla är olika men att vi trots det är lika mycket värda. De uppmärksammar olika högtider och traditioner. En av pedagogerna berättar att det är viktigt att vara medveten när man pratar med barnen och ger exempel på en situation:

Att man är medveten på hur man själv pratar med barnen. Till exempel en incident där det var ett barn som tog fram en beige penna och sa att det var hudfärg, då sa jag -Finns det några fler hudfärger, och då började barnet visa andra pennor också -Pedagog 2

Material som redskap mot rasism

Alla pedagoger berättar att böcker är ett bra verktyg för att arbeta mot rasism. De ger exempel på att de medvetet har böcker med olika hudfärger, som visar olika traditioner eller olika händelser som kan hjälpa barnen att reflektera och känna sig inkluderad. En pedagog berättar hur de använder sig av böcker för att arbeta förebyggande mot rasism.

Vi använder böcker som visar likheter och olikheter, eller som innehåller bilder av människor med olika hudfärg. - Pedagog 7

Sex av åtta pedagoger berättar att de använder tjänsten polyglutt. En pedagog berättar att polyglutt är ett bra läromedel för att det går att ställa in olika språk på böckerna.

Vi använder polyglutt där man kan ställa in olika språk - Pedagog 7

Sju av åtta pedagoger berättar att de har dockor med olika hudfärger på sin förskola. En pedagog berättar att de har dockor som ser olika ut men även lego-figurer och annat som visar på en mångfald.

Vi har dockor med olika hudfärger och hårfärger - Pedagog 8

En pedagog berättar att det inte alltid finns en mångfald i böcker och sagor och att en konsekvens av det kan bli att de bruna dockorna väljs sist i fri lek mellan barnen på förskolan.

De mörkhyade dockorna har lägre status i leken. Det finns inte mörkhyade i alla sagor och böcker. - Pedagog 1

Likabehandlingsplan

Alla intervjuade pedagoger berättar att de har en likabehandlingsplan och hur den används i praktiken. Pedagog 8 berättar att deras likabehandlingsplan inte används kontinuerligt men förklarar att de ibland kan gå igenom den på arbetsplatsträffar. Pedagog 6 menar att läroplanen är det som används mest men att likabehandlingsplanen används vid behov.

Den är under revidering, men i vår likabehandlingsplan jobbar vi efter att alla är lika mycket värda. På APT kan vi sitta och diskutera. - Pedagog 8

Den hjälper oss att veta hur man ska gå tillväga, jag tror att man tar fram den när det behövs. Men vi använder oss av läroplanen som grunden. - Pedagog 6

Vilka faktorer uppfattar pedagoger kan påverka arbetet mot rasism?

Denna frågeställning belyser viktiga faktorer som enligt informanterna påverkar arbetet mot rasism. Informanterna fick berätta vad de anser kan påverka arbetet och vad de behöver mer av för att kunna arbeta mot rasism i förskolan. Informanterna tillfrågades också vad de tror det kan bero på att arbetet mot rasism ser olika ut på olika förskolor. Efter analys så synliggjordes tre teman, vilka redovisas nedan.

Okunskap påverkar arbetet mot rasism

Fyra av åtta pedagoger berättar att det tror att okunskap om ämnet påverkar arbetet mot rasism negativt.

En pedagog lyfter också vikten av att vara självkritisk för att kunna motverka rasistiska tendenser. En pedagog nämner att det är viktigt att pedagogerna får diskutera frågor om detta

tillsammans i arbetslaget. Nedan visas två citat från pedagoger om faktorer som påverkar arbetet mot rasism.

Ja det är väl att man kanske inte ser att det finns ett problem. Att man inte kan se på sig själv kritiskt, jag tänker att som sagt, vi har ju alla såna tankar ibland men att man då måste vara ärlig mot sig själv för att sedan arbeta för att motverka det. -Pedagog 3

Jag tänker ju absolut kunskap, att man arbetar mer och pratar öppet om det. Vi ska se barnen som kompetenta oavsett var de kommer ifrån. -Pedagog 8

Viktigt att ha en samsyn för att kunna arbeta mot rasism

Två av åtta pedagoger lyfter vikten av att ha en samsyn för att kunna arbeta mot rasism. De pratar om att rasism kan betyda olika saker för olika personer och att det därför är viktigt att pedagogerna fått prata om detta och kommit fram till en samsyn inom arbetslaget. De menar att det kan vara svårt att arbeta mot rasism om de inte har en gemensam syn på vad rasism är.

Det känns som om man inte har en samsyn så kommer man inte kunna jobba emot rasism om man har olika syn på vad det är. - Pedagog 5

Det är viktigt att diskutera och ha en samsyn. Vi behöver sträva efter samma håll. - Pedagog 8

Svårare att arbeta inkluderande på en förskola utan mångfald

De intervjuade pedagogerna arbetade allihopa utom en på en förskola där det finns en mångfald av barn med olika etniciteter. Pedagogerna fick frågan om vad som kan avgöra om och hur man arbetar mot rasism. Alla pedagoger svarade att de inte vet säkert men att det kan ha att göra med vilka barn som går på förskolan. Nedan visas några citat om vad pedagogerna tror det kan bero på att man arbetar annorlunda på olika förskolor då det gäller arbetet mot rasism.

Det beror på hur många invandrarbarn som finns. När de inte finns invandrarbarn då anses inte att de finns ett behov. - Pedagog 2

Det kan bero på vilka barn som finns på förskolan och vilka behov som är kopplade till dessa barn. - Pedagog 4

Det känns som om man bor där det finns väldigt få etniciteter så är det svårare att arbeta mot rasism. Då kan det bli ett vi mot dom. -Pedagog 3

Analys

Analysen kommer att presenteras på samma sätt som resultatet där vi utgår från våra frågeställningar och underrubriker och analyserar resultatet i relation till tidigare forskning och de teorier vi valt att utgå från.

Vilka erfarenheter och uppfattningar har pedagoger om rasism i förskolan?

Rasism som att bli behandlad annorlunda

Begreppet rasism beskrivs av de intervjuade pedagogerna på ett liknande sätt. Alla beskriver att det handlar om att bli behandlad annorlunda i negativ mening på grund av kultur, religion,

hudfärg med mera. Hübinette m.fl (2012) menar att enligt kritisk rasteori så ser människor på *ras* som de ser kön. Utifrån en persons utseende så tilldelas människor en delad gruppidentitet med dem som de delar dessa egenskaper med, till exempel hudfärg, hårfärg med mera. Detta stämmer till viss del med den uppfattning de intervjuade pedagogerna har om begreppet rasism.

Rasism mellan barn

Alla pedagoger svarar under intervjuerna att de inte upplevt rasistiska handlingar mellan barnen på förskolan. En av pedagogerna berättar dock att hon hört yttringar där barn utesluter andra barn från leken på grund av hudfärg, något som tydligt kan kopplas till rasism. Frågan är då om det handlar om att pedagoger inte ser den rasism som finns omkring dem eller om det på deras förskolor inte förekommer rasism mellan barn. En förklaring kan enligt en studie gjord av Schwarz och Lindqvist (2018) vara att många förskollärare är så kallade *färgblinda*. Enligt deras studie så finns det en dominans av pedagoger som inte ser rasismen som finns på grund av att man inte talar om och ser olika hudfärger. Något som de menar att pedagogerna behöver göra dagligen för att kunna uppmärksamma och motverka den rasism som förekommer på förskolan.

Rasism som kommer hemifrån

Många av pedagogerna upplever att rasism kopplat till förskolan kommer från vårdnadshavare eller övrig omgivning. Säljö (2018) avser att kännedom från ett sociokulturellt perspektiv uppkommer mellan två kulturer eller personer. Det händer genom interaktion mellan två olika individer som tillsammans försöker styra över situationer. Personen tar alltså det hen lärt sig från sociala tillfällen och använder det i framtiden.

Rasism från pedagoger gentemot vårdnadshavare

Två av de intervjuade pedagogerna bekräftar att det kan förekomma rasism i form av fördomar från pedagoger mot vårdnadshavare. Detta bekräftas också av en studie av Åkerblom och Hajru (2021) som tar upp en problematik som handlar om att lärare ofta skyller specifika problem på föräldrar med annan etnicitet. Ett exempel som de tar upp är om ett barn med annan etnicitet än den svenska kommer sent så kan lärare komma med kommentarer om att det i deras kultur inte är viktigt att komma i tid. Vidare menar de att kommentarer likt dessa kan skada de som blir drabbade genom att de känner sig annorlunda. Motsieloa (2003) skriver i sin rapport att en stor del av den rasism som finns i samhället är subtil och att den inte märks av de som inte blir drabbade och att detta i sin tur blir problematiskt och extra jobbigt för de som är utsatta.

Vilka arbetssätt uppfattar pedagoger att de använder för att motverka rasism?

Arbeta mot rasism i vardagen

Alla pedagoger berättade att de arbetar mot rasism i vardagen genom att samtala med barnen och arbeta med frågor relaterade till allas lika värde, något som kan ses som ett sätt att minska rasismen som finns i förskolan. Det pedagogerna berättade om liknande ett normkritiskt förhållningssätt som Hawkins (2014) skriver om i en studie. Hen menar att barn i förskoleålder behöver få samtala och diskutera om social rättvisa och maktrelaterade frågor vilket ger dem förutsättningar att få en förmåga att kunna ifrågasätta fördomar och normer. Genom att göra detta så får barnen också en större acceptans och förståelse för att alla människor är olika och att detta är något bra.

Två pedagoger nämnde att de på sin förskola har ett interkulturellt arbetssätt vilket de tycker har varit ett sätt för dem att få en inkluderande förskola. De berättar om ett nära samarbete

med alla vårdnadshavare samt att de tagit in barnens modersmål i undervisningen på förskolan. De pedagoger som arbetar på förskolan med ett interkulturellt arbetssätt berättar under intervjuerna att de uppmärksammar traditioner som till exempel ramadan lika naturligt som de uppmärksammar jul. De berättar också att de använder sig av barnens modersmål under samlingar och i andra sammanhang. Vi kan använda oss av den sociokulturella teorin för att förstå detta. Säljö (2018) använder sig av begreppet den proximala utvecklingszonen och i det här fallet kan vi relatera att barnen som kan annat språk lär de andra barnen ett nytt språk samtidigt som de lär sig att leva i en interkulturellt värld. På en förskola berättar en pedagog att de uppmärksammar barnens modersmål till viss del men att de inte uppmärksammar andra traditioner än det traditionella svenska trots att de har en stor mångfald på förskolan. På en annan förskola finns det ingen mångfald och på den förskolan uppmärksammar pedagogerna också bara de traditionella svenska traditionerna.

Samtal om hur man är en bra kompis

En tredjedel av pedagogerna använder dialog mellan barnen som förebyggande arbete mot rasism. Säljö (2018) menar att ur ett sociokulturellt perspektiv av mänskligt lärande och utveckling, blir kommunikativa processer absolut viktiga. Det är genom kommunikation som individer utnyttjar kunskaper och färdigheter. Det är genom att lyssna på vad andra pratar om och hur de föreställer sig världen som barn inser vad som är intressant och värdefullt att särskilja från de många observationer som människor kan göra i varje situation. På så sätt föds barnet in i de processer av interaktion och kommunikation som redan pågår och där uppfattningar och förhållningssätt till omvärlden är inbyggda.

Samtal om likheter och olikheter

Nästan alla pedagoger berättar att de pratar om likheter och olikheter på sin förskola. Vissa berättar att de har det som ett dagligt inslag på förskolan. De berättar dock inte på vilket sätt de pratar med barnen om det. I en studie av Schwarz och Lindqvist (2018) där de ser på hur olikheter hanteras i förskolan visar det att en *ras-blindhet* är dominerande. Det visar sig att det i Sverige är vanligt att man inte pratar om olika hudfärger. Beroende på hur pedagogerna pratar med barnen om olikheter så visar denna studie en skillnad i de svar som informanterna hade i relation till samtal om likheter/olikheter. Det är dock inte säkerställt att pedagogerna pratade med barnen om till exempel olika hudfärger utan mer om olikheter i stort.

Material som redskap mot rasism

Många pedagoger pratade om att de aktivt tänker på vilka böcker de lånar på biblioteket, vilka filmer de ser på och hur dockor och andra leksaker ser ut. På förskolan med ett interkulturellt arbetssätt så berättade pedagogerna att de har dockor med olika hudfärger och de försöker låna böcker där olika människor är representerade. Pedagogerna som arbetar på förskolan där det bara finns vita barn berättade att hon uppmärksammat att bruna dockor har lägre status i barnens lek. Hawkins (2014) beskriver i en studie att barn i förskolan är väldigt formbara och att pedagogerna har en viktig roll i att guida och stötta barnen i att bli accepterade och toleranta vuxna. Genom att använda sig av inkluderande material kommer barnen få förutsättningar till detta.

Vilka faktorer uppfattar pedagoger kan påverka arbetet mot rasism?

Okunskap påverkar arbetet mot rasism

Hälften av alla pedagoger menade att en stor faktor som kan påverka arbetet mot rasism negativt är okunskap. Pedagogerna menade att man behöver prata mer öppet och ämnet samt att det är viktigt att vara självkritisk och få tid att prata och reflektera i arbetsgruppen. En

studie av León Rosales och Jonsson (2019) bekräftar också att kunskap är ett skydd mot rasismen och att okunskap bidrar till att rasismen blomstrar.

Viktigt att ha en samsyn

Två av pedagogerna lyfte vikten av att ha en samsyn för att kunna arbeta mot rasism. De menade att det bli svårt att arbeta mot rasism om pedagogerna strävar åt olika håll. En pedagog berättar att det är viktigt att de i arbetslaget får diskutera frågor likt detta för att kunna enas om en gemensam syn på ämnet. Hen menar att de inte kommer kunna arbeta mot rasismen om de inte har en samsyn. Säljö (2023) menar att enligt Vygotskij så är människor beroende av sociala interaktioner med andra och att det är på det sättet vi lär oss och får nya kunskaper.

Svårare att arbeta inkluderande på en förskola utan mångfald

Alla pedagoger svarade att en faktor som avgör hur man arbetar mot rasism kan vara vilka barn man jobbar med. En pedagog menade att där det inte finns mångfald så anses inte behovet finnas. Vi kan se ett direkt samband med vad Ritzer (2015) skriver om att enligt den kritiska rasteorin så är rasismen en normal del i samhället och att den blir svår att hantera då en majoritet av befolkningen inte har motivation att bekämpa den då de själva inte blir drabbade. Enligt den förklaringen så blir det naturligt att man på en förskola med mångfald blir mer måna att ha en inkluderande förskola med material som visar på den mångfald som finns på förskolan. Vidare finns det kanske inte motivationen på en förskola där majoriteten av barnen inte blir drabbade av rasism.

Sammanfattning av resultat och analys:

Vi kan se att alla pedagogerna som deltagit i vår rapport vet vad rasism betyder generellt . Trots detta tolkar vi det som att det finns en osäkerhet hos pedagogerna då de ska beskriva händelser som de upplevt som rasism. Detta går att koppla ihop till mycket av den forskning vi använt oss av som säger att vi i Sverige inte vill skilja på hudfärg och att mycket av den rasism som finns är subtil och inte märks så mycket för de som inte blir drabbade. Det framkommer i både forskning och litteratur att det ofta bara ses som rasism när någon medvetet gör en elak handling mot en person med annan etnicitet, vilket vi tror bidrar till den osäkerhet vi upplevde hos de intervjuade pedagogerna. Sammanfattningsvis kan vi se att pedagogerna arbetar mycket i vardagen för att förebygga rasism och att förskolan med ett interkulturellt förhållningssätt arbetar inkluderande och förebyggande på många olika sätt.

Diskussion

Syftet med denna studie var att få ökad kunskap om pedagogers erfarenheter och uppfattningar av rasism i förskolan samt vilka arbetssätt de använder för att motverka rasism. Nedan kommer valda delar av det som framkommit under resultat och analys diskuteras. Diskussionen delas upp i våra tre frågeställningar. Avsnittet avslutas med de slutsatser som vi kommit fram till.

Vilka erfarenheter och uppfattningar har pedagoger om rasism i förskolan?

Pedagogerna hade liknande åsikt om begreppet rasism. De beskrev att rasism är när människor blir behandlade dåligt på grund av hudfärg, kultur eller religion eller liknande. Friends (2019) bekräftar denna syn genom deras beskrivning om rasism är när människor eller grupper av människor blir behandlade sämre och anses mindre värda än andra på grund av till exempel hudfärg, kultur eller religion. En av de intervjuade pedagogerna berättade att hen upplever att rasism kan betyda olika för olika personer och att detta kan göra att man missar den rasism som finns i omgivningen. Arnebeck och Jämte (2017) tar i sin bok upp att

det i Sverige är vanligt att man framställer en *rasist* som någon som öppet uttrycker hat och ogillande mot människor som tillhör en viss etnisk grupp. De tar dock upp att rasism kan visa sig på andra sätt genom fördomar och negativa föreställningar mot olika grupper av människor. Detta var något som bekräftades under intervjuerna när vissa pedagoger berättade att de inte sett rasism i förskolan men sedan berättade om olika fördomar de stött på kopplat till etnicitet.

Vi kan se att det som framkommer i tidigare forskning samt resultat under intervjuerna visar att det kanske är så att begreppet rasism inte har en tydlig definition eller att man ofta undviker att prata om begreppet? Några av pedagogerna beskrev begreppet som stort och laddat. En pedagog sa att hen fick ont i magen av att prata om begreppet. Även i förskolans läroplan (Skolverket, 2018) så nämns inte begreppet, i stället står det att inget barn i förskolan ska bli utsatt för diskriminering på grund av sin etniska tillhörighet eller religion. Kan det vara så att vi missar den rasism som finns bland oss om vi inte vågar prata om det och benämna det vid sitt rätta namn?

Vi tänker vidare att en viktig poäng är att om pedagoger uppfattar begreppet rasism som skrämmande och stort, hur ska de då kunna arbeta mot det om de inte kan prata om det? Om vi analyserar studiens resultat kan vi använda oss av Rädda Barnens (2021) rapport som skriver att vi vuxna måste reagera mer för att både förstå vad rasism är och motverka att det sker. De tar olika citat från barnen som berättar hur vuxna undvika att se rasismen. Till exempel när ett barn berättar en rasistisk händelse och vuxna säger att '*äh, det här kommer säkert inte hända igen*', eller att '*det här är säkert ingenting*' (Rädda Barnen, 2021). Detta visar att vi behöver prata mer om rasism för att kunna motverka och förebygga den.

Vidare menar Arneback och Jämte (2017) att de som utsätter andra för rasism inte allt är medveten om det, då det kan handla om subtila kränkningar såsom att bli annorlunda behandlad eller utestängd på grund av förutfattade meningar och fördomar. En pedagog berättar att hen sett barn bli utesluten från leken på grund av att barnet hade brun hudfärg men upplever att det inte handlar om rasism. De andra pedagogerna var också överens om att det inte finns rasism mellan barnen på förskolan. Samtidigt redovisar Rädda Barnen (2021) att rasism i förskolan kan förekomma mellan barn. Frågan är då om det handlar om att pedagoger har en syn på att rasism är likt det Arneback och Jämte (2017) beskriver som en medveten handling för att skada andra. De menar att den osynliga rasismen som förekommer i form av till exempel fördomar kan ge stor skada genom att den ofta är svår att se, framförallt för de som inte blir drabbade.

Vilka arbetssätt uppfattar pedagoger att de använder för att motverka rasism?

Två av de intervjuade pedagogerna berättade att de arbetar på en förskola med ett uttalat interkulturellt arbetssätt. De berättade hur de arbetar inkluderande genom att bland annat uppmärksamma olika högtider samt barnens modersmål. Arneback och Jämte (2017) menar att en viktig del i det interkulturella arbetssättet handlar om att ge barnen på förskolan en förståelse för att det finns många olika sätt att leva på och att få ta del av andras kulturella vanor är något värdefullt. En skillnad vi märkte på den förskolan med ett interkulturellt arbetssätt jämfört med de som inte hade det var medvetenheten som fanns på den förskolan, det verkade finnas med naturligt att uppmärksamma fler högtider än de traditionella svenska, de hade leksaker med mångfald och lånade medvetet böcker med människor med olika hudfärger. Arneback och Jämte (2017) menar att den vithetsnorm som finns i samhället där majoriteten av dockor samt människor i filmer och böcker är vita gör att barn lär sig att den vita hudfärgen är mer önskvärd. Detta visade sig genom att den pedagogen som arbetade på

förskolan som bara hade vita barn hade uppmärksammat att bruna dockor hade lägre status i leken. Detta var inget som framkom på den förskolan med ett interkulturellt arbetssätt. Vad beror skillnaden på? Beror det på att deras uttalade arbetssätt där de eftertänksamt arbetar inkluderande? Beror det kanske på att deras förskola har en stor mångfald av barn och att det därför blir mer naturligt att människor är olika? Vad det beror på är svårt att säga men tydligt är att enligt förskolans läroplan (Skolverket, 2018) ska förskolan vara en kulturell och humanitär mötesplats, barnen ska lära sig där om empati för kulturell mångfald och laddas för ett liv på en internationaliserad planet. Det är alltså vårt uppdrag som pedagoger att visa på den mångfald som finns i vårt samhälle och värdet av det. Enligt Lahdenperä (2018) är en av de akutaste frågorna i förskolan den mångkulturella utvecklingen i samhället och det resulterar i att pedagogerna får stora krav på deras pedagogiska kompetens. Det finns olika strategier och synsätt för att arbeta med mångfald i förskolan och det beror på hur pedagogerna ser på de olika kulturella bakgrunderna eller olikheterna.

En pedagog pratade om vikten att svara på barnens tankar och funderingar utan att göra en stor grej av det. Något som framkom i forskning och litteratur var att människor undviker att tala om olikheter. Arnebäck och Jämte (2017) beskriver nämligen att det i Sverige är ovanligt att tala om hudfärg. I förskolan innebär det att de inte lyfter att människor har olika hudfärg och kan bli behandlade olika på grund av det. Detta är av välvilja men kan bli problematiskt då sanningen är att människor gör skillnad på hudfärg och barn som inte är vita blir behandlade sämre på olika sätt. De menar därför att det är viktigt att man som pedagog är medveten om den vithetsnorm som finns i den svenska förskolan och att det är viktigt att prata och reflektera om detta. Pedagogen som nämnde att det är viktigt att svara på barnens funderingar menade att om ett barn frågar om till exempel någons hudfärg så är det viktigt att svara barnen utan att anklaga barnet att det är något fel med frågan. Hen resonerade att det är helt naturligt att barn undrar om saker de ser och att man som pedagog kan göra en grej av det genom att reagera negativt på frågan. Kanske kan en rädsla för att såra någon göra att pedagoger inte vågar prata om olika hudfärger? Detta visar den forskning vi tagit del av under studiens gång, att människor inte ser färg. Men vad får detta för konsekvenser för barn som blir drabbade av rasism? Är risken att man omedvetet skapar ett samhälle med mer rasism genom att inte vilja se olikheter? Enligt den kritiska rasteorin är svaret ja. Enligt teorin är *ras* något tillverkat av samhället och att rasismen är strukturell och genomsyrar hela vårt samhälle. Ritzer (2018) lyfte fram att det finns en svårighet att motverka rasismen eftersom vita människor till viss del saknar drivkraften för det då de gynnas både psykologiskt och ekonomiskt av rasismen.

Vilka faktorer uppfattar pedagoger kan påverka arbetet mot rasism?

Vissa pedagoger menade att det är okunskap som gör att det finns rasism. De menade att det kan vara svårt att arbeta mot rasism om pedagogerna inte är medvetna om vad rasism är. Även Arnebäck och Jämte (2017) menar att det är av största vikt att pedagoger har kunskap om hur rasism kan komma till uttryck samt synliggöra normer och fördomar som finns på förskolan för att kunna motverka det. Under intervjuerna betonade vissa pedagoger att man i arbetslaget behöver ha en samsyn för att kunna arbeta mot rasism i förskolan. Detta just för att människor kan ha olika definition av vad rasism betyder. Arnebäck och Jämte (2017) bekräftar att rasism kan ha lite olika betydelse. Det har dels sett olika ut över tid, men det som är gemensamt är att rasismen verkar genom att dela upp människor i olika grupper och att vissa grupper ses som mindre värda än andra. De beskriver att rasism kan handla om biologiska skillnader men också religion, kultur eller nationalitet. Rasism kan ske både strukturellt och individuellt. Den kan också visa sig som öppna kränkningar men också genom mer subtila former som inte märks så mycket utåt. De beskriver vidare att rasism i

Sverige ofta kopplas ihop med politiska organisationer som öppet visar åsikter kring att vissa människor är mindre värda. Detta gör att det kan vara svårt för människor att veta vad rasism är. Många kanske missar att rasism kan visa sig på olika sätt, genom till exempel fördomar eller på andra mer subtila sätt.

Slutsatser

Utifrån vår studie så kan vi se att det förekommer en del rasism på förskolor men att den inte alltid märks utåt. Problemet med rasism är att det går utanför oss själva och utanför vår skola, stad och land. Rasism är ett problem förankrat i vårt samhälle som smittar av sig både på lagar och politiska beslut. Vi kanske tror att vi som pedagoger inte är bundna eller att vi är oförmögna att täcka ett så stort problem, men så är inte fallet. Vi kan med hjälp av det sociokulturella perspektivet förstå vikten av att ge barnen vägledning. Vi arbetar med de framtida samhällets invånare och vi kan vara en god förebild genom hur vi förhåller oss till barnen på förskolan. Vi kan lära barnen att vara demokratiska, rättvisa och antirasistiska. Genom att skapa goda relationer med barnen på förskolan så kan vi forma en bättre värld. Med kritisk rasteori i åtanke kan vi se hur viktigt det är att höra olika röster och förstå hur systemet vidmakthåller ojämlikhet samt hur det gynnar majoritetsbefolkningen om en minoritesgrupp behandlas sämre. Ett perspektiv grundat i kritisk rasteori kan också hjälpa oss att förstå vår egen roll i att förebygga ojämlikhet genom en till synes rasneutral politik. Detta är något som också framkommer i både forskning, annan litteratur och resultat där det blir tydligt att inta ett neutralt läge där man inte pratar om till exempel hudfärger gör mer skada än nytta. Det framkommer att pedagogerna i vår studie arbetar mot rasism i nuläget genom att prata med barnen om likheter och olikheter men det har inte framkommit riktigt hur de gör det. Det som visats är att en majoritet av pedagogerna har en tanke om att böcker, program och leksaker ska ha en mångfald. Avslutningsvis visar vår studie att pedagogerna behöver mer kunskap om ämnet samt ha en samsyn i arbetslaget för att kunna ha förutsättningar att arbeta mot rasism.

Betydelse för praktiken och professionen

Vår studie som handlar om vad som kännetecknar rasism i förskolan och hur det kan motverkas känns som ett sandkorn i öknen. Vi lever i en social verklighet där vi inte kan blunda och tro att antingen kommer problemet att lösa sig själv eller att det känns så komplicerat att vi låtsas som att det inte existerar. Vad som framkommer i vår studie är att pedagoger behöver ha vetskap om att det finns rasism i förskolan för att kunna förebygga och motverka den. Det visar sig att deltagande pedagoger behöver få mer kunskap och att få prata om ämnet oftare i arbetslaget. Detta ämne har därmed en betydelse för praktiken och professionen då det är något som behöver lyftas mer och oftare i förskolan.

Vidare forskning

Det skulle vara av intresse att göra ytterligare studier av orsaker till att pedagoger inte ser rasism som finns runt omkring dem, vilket det kan finnas olika förklaringar till. Genom att kunna göra fler intervjuer på olika förskolor med olika barngrupper skulle man kunna få en större förståelse av problemet och varför det förekommer. Det finns så lite forskning inom rasism i förskolan så det är nödvändigt att göra mer för att öka vår kunskap och på så sätt öka våra möjligheter för att förebygga och motverka rasism redan från tidig ålder.

Referenslista

- Antirasistiska akademien, 2018. *Strukturell/institutionell rasism*.
<https://www.antirasistiskaakademien.se/strukturellinstitutionell-rasism/> (Hämtad 23/03/28)
- Arneback, E & Jämte, J. (2017) *Att motverka rasism i förskolan och skolan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Beniwa Johnson, D. & Åkesson, E. (2021). *Normkritisk pedagogik – ett sätt att motverka strukturell rasism i skolan*. Amphi Produktion.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/att-hantera-framlingsfientlighet-i-undervisningen> (Hämtad 23/03/28)
- Brejnak, J, Eliasson, C & Johansson, M. (2011). "Dumma dig!" En studie om hur förskolor arbetar med likabehandlingsplaner.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/28209/gupea_2077_28209_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Hämtad 23/05/01)
- Bonilla-silva, eduardo (2010) *Racism without Racists: Color-blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in the United States*. Rowman & Littlefield Publishers
- Claesson, L & Dawoud, R. (2021). Interkulturalitet i dagens förskola. Förszskolärarns examenarbete om förskollärares förståelse för interkulturalitet i olika upptagningsområden
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1594116/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 23/04/03)
- Friends (2019). *Kunskapsbanken*
<https://friends.se/kunskapsbanken/forskolepersonal/rasism-i-forskolan/>
- Hawkins, K. (2014). *Teaching for Social Justice, Social Responsibility and Social Inclusion: A Respectful Pedagogy for Twenty-first Century Early Childhood Education*. European Early Childhood Education Research Journal 22
- Hjerm, M., Lindgren, S., & Nilsson, M. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. (2:a uppl.) Malmö: Gleerups Utbildning
- Hübinette, T. & Lundström, C. (2021). *Den svenska vithetens melankoli*.
http://tobiashubINETTE.se/svensk_vithet.pdf (Hämtad 23/03/28)
- Hübinette, T., Hörnfeldt, H., Farahani, F., & Rosales, R L. (eds.) (2012). *Om Ras Och Vithet I Det Samtida Sverige*. Tumba: Mångkulturellt centrum
- Jakobsson, A. (2012). *Sociokulturella perspektiv på lärande och utveckling. Lärande som begreppsmässig precisering och koordinering*. Pedagogisk forskning i sverige
- Jacobsson, K., & Skansholm, A. (2020). *Handbok i uppsatsskrivande- för utbildningsvetenskap*. Lund. Studentlitteratur
- Kendi, I. (2019). *How to be an Antiracist*. (1 ed.) New York: Penguin Random House
- Lindmark, D. (2000). *Education and Colonialism: Swedish Schooling Projects in Colonial Areas, 1638-1878*. Kungälv: Grafikerna Livréna
- Lahdenperä, Pirjo (2018). Inledning. I: Pirjo Lahdenperä (red.). *Den interkulturella förskolan: Mål och arbetssätt*. Stockholm: Liber.

- León Rosales, R. & Jonsson, R. (2019). *Skolan som antirasistiskt rum?*. Educare - Vetenskapliga skrifter, 4, ss. 1–15. doi: 10.24834/educare.2019.4.1.
- Löfgren, H. (2014). Enkäter till förskollärare. I Löfdahl, A., Hjalmarsson, M., & Franzén, K. (red) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber. Ss.157-165
- Motsieloa, V. (2003). *"Det måste vara någonting annat" - rasism i vardagen*. Stockholm: Partnerprint
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB
- Ritzer, G. (2015). *Sociologisk Teori*. Malmö: Liber
- Roos, C., (2021). (Kap 9) Att berätta om små barn. (red). Löfdahl Hultman, A., & Ribaeus, K., *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Andra upplagan. Liber
- Rädda Barnen. (2021). *Vuxna vad gör dom? – Barns röster om rasism i skolan*
https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/vuxna_vad-gor-dom_webbfil_210708.pdf/
- Schwarz, E., & Lindqvist, B. (2018). *Exploring the Phenomenology of Whiteness in a Swedish Preschool Class*. International Journal of Early Childhood, 50, 1-14.
<https://doi.org/10.1007/s13158-018-0210-3>
- SFS 2006:67. Lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Utbildningsdepartementet. * https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/lag-200667-om-forbud-mot-diskriminering-och_sfs-2006-67
- Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan, Lpfö18*. Stockholm: Skolverket.
- Skollagen (2010). *Skollagen*. SFS 2010:800. Stockholm: Utbildningsdepartementet
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800#totop (Hämtad 23/04/03)
- Stukat, S. (2011). Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap. Lund: Studentlitteratur
- Säljö, R. (2023). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Tidningensyre (2022)
<https://tidningensyre.se/2022/31-maj-2022/rapport-varannan-utlandsfodd-utsatt-for-rasism/>
- Åkerblom, A. & Harju, A. (2021). *The becoming of a Swedish preschool child? Migrant children and everyday nationalism*. Children's Geographies, 19:5, 514-525, DOI: 10.1080/14733285.2019.1566517
- Öhman, M (2009) *Förebygga diskriminering främja likabehandling i förskolan*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen

BILAGA 1

Informationsbrev och samtyckesblankett

Mitt namn är Fanny Andersson/Sandra Cury och jag studerar vid förskolläraryrket på Umeå universitet. Jag har i uppgift att skriva ett examensarbete och skulle nu behöva hjälp av dig som är verksam pedagog som informant till denna rapport. Syftet med examensarbetet är att bidra med kunskap om hur pedagoger uppfattar förekomsten av och arbetet mot rasism i förskolan. En första del i detta arbete har varit att jag fördjupat mig i forskning och litteratur kring det aktuella ämnet och för att kunna fortsätta arbetet är dina erfarenheter som pedagog värdefulla för mig. Jag kommer att använda mig av intervju som beräknas ta 30-60 min för att kunna ta del av dina erfarenheter inom området.

Vid arbetet med rapporten kommer jag att ta hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, vilket innebär att du informeras om syftet med rapporten, resultatet kommer enbart användas i examensarbetet, ditt deltagande är frivilligt och du har när som helst rätt att avbryta ditt deltagande. Det handlar även om att allt material behandlas konfidentiellt, vilket innebär att fiktiva namn kommer användas och dina svar och ljudinspelningarna av intervjun kommer att förvaras på säker plats och behandlas så att inga obehöriga kan ta del av dem. Materialet räknas som personuppgifter enligt EU:s dataskyddsförordning 2016/679 (GDPR), och inspelningarna kommer raderas efter att betyg rapporterats in för kursen. Du har även rätt att kontakta Umeå universitet för att få information om vilka uppgifter som behandlas om dig eller för att begära rättelse, överföring, radering eller begränsning av dina personuppgifter. Du kan även kontakta universitetets dataskyddsombud på mejl pulo@umu.se. För mer information om hur universitetet behandlar personuppgifter se: umu.se/gdpr.

Om du har några frågor eller funderingar kring ditt deltagande eller examensarbetet är du välkommen att kontakta mig på mejl: fanny_ang@live.se / curysany@hotmail.com

Med vänliga hälsningar,
Fanny Andersson/Sandra Cury
Förskolläraryrket
Umeå universitet

Samtyckesblankett

Samtycker du till att medverka i examensarbetet om hur pedagoger uppfattar förekomsten av och arbetet mot rasism i förskolan på det sätt som har beskrivits i informationsbrevet ovan och där det också framgår hur personuppgifter ska hanteras?

Ja

Datum:

Namn:

BILAGA 2

Intervjuguide

Introduktionsfrågor

- Hur många år har du arbetat inom förskola/skola?
- Vilken professionell yrkesroll har du?
- När utbildade du dig?
- Var utbildade du dig?
- Har du arbetat på olika förskolor?
- Hur ser fördelningen ut på barngrupper utifrån etnicitet på din avdelning?

Vilka erfarenheter och uppfattningar har pedagoger om rasism i förskolan?

- Hur uppfattar du begreppet rasism?
- Hur ser du på förekomsten av rasism i förskolan generellt?
- *Vad tror du att det grundar sig i? (omgivning, föräldrar, åsikter).*
- Vilka fördomar har du sett i förskolan kopplat till etnicitet?
- Hur ser du att barn exkluderas på grund av etnicitet? - Några exempel?

Vilka arbetssätt uppfattar pedagoger att de använder för att motverka rasism?

- Hur samtalar ni med barnen om barns olikheter/likheter?
- Hur ser arbetet ut i praktiken? (böcker, bilder, sång, teckningar, filmer, spel)
- Hur ser er likabehandlingsplan ut? Och hur omsätts den i praktiken?

Vilka faktorer uppfattar pedagoger kan påverka arbetet mot rasism?

- Vilka faktorer ser du kan påverka arbetet mot rasism i förskolan? Upplever du att ni har kunskaper för att kunna reflektera över och uppmärksamma rasfrågor i förskolan? Vad behövs för att ni ska få det?
- Hur ser du på att förskolor arbetar annorlunda när det gäller att motverka rasism på olika förskolor? Vad tror du det beror på?